

Срејен М. Јуџовић
Криминалистичко-полицјски универзитет у Београду
sreten.jugovic@kpu.edu.rs

Слободан П. Орловић
Универзитет у Новом Сагу
Правни факултет у Новом Сагу
sorlovic@pf.uns.ac.rs

Дарко З. Симовић
Криминалистичко-полицјски универзитет у Београду
darko.simovic@kpu.edu.rs

ПОСВЕТА ПРОФЕСОРУ – РАТКО МАРКОВИЋ (1944–2021)

Протекла година однела нам је многе вољене и велике људе. Међу њима је и професор Ратко Марковић за којим жали читава правничка и академска јавност, а посебно ми који смо у њему гледали духовног оца. Ни тако наочит и по свему истакнут човек није успео да победи у прекодеценијској борби са болешћу. Свих тих година није се могло ни наслутити а камоли видети – по његовом духу, непрестано сипаном ерудитском знању, шарму, стилу, предавању, писању, обичном разговору, дружењу или расположењу – да води и тај свој унутрашњи, унапред изгубљени бој. Снага и истрајност, особине су човека који је био уравнотежена и непобедива духа чак и кад је, болестан, полако умирао.

Ако би какав његов студент одмах и најпростије, у две речи, морао казати ко је то за живота био Ратко Марковић, онда одговор не може бити другачији него: први правник свога доба у Срба (о уставним правницима да и не говоримо) али и, подједнако важно, ништа мањи човек и педагог, доступан и отворен за сваког. Тако ћемо га памтити и ми, његови студенти и докторанти, сада професори, обogaћени чашћу не само да нам буде ментор у походу на научне титуле, него и приликом да са њим причамо о свету и људима уопште, за катедром а некад и у кафани. Да слушајући упијамо и присвајамо његове умности казиване о чему све не, да се образујемо уз његове цртице о историји

(српског) сликарства, на пример, или отрежњујемо његовим запажањима о подмуклости светске политике и њених представника, лично доживљеним.

Погрешно би било помислити да је толико надахнуто професорово казивање, са наглашеном чистотом српског језика, бивало само живом речју. Када се чита било шта од изузетног и обимом богатог писаног опуса његовог, такође подилази жар од складне реченице, од кристалне и питке а дубоке мисли, од аргумената тако логичних и разумних да други и не требају.

Био је уметник у бављењу правом, „творац лепог“, као успешан сликар или писац класик у прози. Његова знања нису била само књишка; због своје сензибилне природе савршено је познавао дух српског човека коме су норме које је креирао намењене. Био је више од „живе енциклопедије“, не понављајући се при том никада. Као језички перфекциониста исправно је сматрао да је за добро право битан добар језик, неретко критикујући рогобатно изражавање у законима новије генерације. За наставника је, како је истицао најбитнији леп, чист и јасан говор.

Професорова убедљивост писана била је тако равна усменој, а обе, нама његовим следбеницима и баштиницима, сигурно повисоке а и недостижне. Поновно читање научних, уџбеничких и публицистичких писанија „од Ратка Марковића“ наводи на питање: колико ли му је само требало времена, уз такву надареност талентом, да све те речи сложи у савршен ред; колико знања, концентрације и снаге; а све то да би уставно право приближио сваком. И да би се оно на пиједесталу правних наука потврдило као најлепше – како је иначе волео да подвуче.

После сваког разговора са њим човек је постајао озарен и испуњенији пријатном енергијом за рад и живот уопште. Увек је звучао и изгледао професорски, чак и у тренуцима највеће опуштености, његов израз је вазда био интелектуалан. Био је оличење учтивог и брижног понашања и опхођења према сарадницима. Његови манири одавали су човека старовременског кова. Са изузетно уским кругом људи био је на „Ти“. Поседовао је неусиљену достојанственост. Бринуо је за своје пријатеље и с пажњом се односио према њима. Неговао је пријатељства и никада се није постављао осорно. Опходио се пријатно и према тзв. обичном човеку. Веома осећајан, брижан, марљив и истрајан. Карактер му је био мешавина благости и снажне личности; увек убедљив, спреман да саслуша. Постављао се и делао у општем интересу, са најбољим могућим разумевањем и схватањем државе. Тајне је имао углавном у вези са државним пословима. Волео је друштво и организовао је незаборавна дружења. Помагао је својим сарадницима и пријатељима да свако од њих добије оно што је својим учењем и радом заслужио. Могао је дуго да седи на једном месту и да се бави истим темама и предметима. Никада се није могао видети нељубазан, гневан или горопадан. Умео је у свему да буде суздржан и да уједно ужива.

Ратко Марковић је рођен у Пожаревцу, у сутон Другог светског рата. Оца, официра ЈВуО није упамтио (нестао, вероватно убијен 1944. године), нити је за живота уопште пронашао родбину с очеве стране, своје Марковиће. Раस्ताо је са мајком, учитељицом, и завршавао све школе са одличним успехом (и чувену крушевачку гимназију). Тако све до Правног факултета у Београду где је био најбољи студент (тек други у историји Факултета који је имао све десетке, први је његов будући таст професор Радомир Лукић).

Као дипломирани правник запослио се на Институту за упоредно право, а радио је и на Стоматолошком факултету у Београду, Правном факултету у Крагујевцу и Полицијској академији у Београду чији је идејни оснивач. Његова матична кућа ипак је Правни факултет у Београду на којем је оставио изузетан траг предајући, прво, управно право (од 1985) а, коначно, и уставно право (од 1994) све до пензије (2012).

Током своје последипломске и универзитетске каријере написао је преко три стотине публикација из, већином, јавног права, од којих ће неке тешко бити превазиђене. Његов магистарски рад (публикован као „Покретање уставног спора о уставности нормативних аката“, 1973) и докторска дисертација („Извршна власт“, штампана 1980) још увек су узорни модели свим младим и амбициозним конституционалистима. Његов уџбеник „Уставно право“ (двадесето издање 2015) непревазиђено је уставно штиво које плени стилем и упире прст у лепоту уставног права, а својом материјом потврђује ерудицију ауторову. Овај уџбеник користимо сви, и студенти и докторанти и професори, и остали правници, као извор опште културе, као уставну ризницу и коначну реч ауторитета о каквом уставном и политичком феномену. Професор би знао да каже пред ново издање тог уџбеника (сад знамо да није говорио истину) да нема више воље нити снаге да га усавршава, освежава, а богме и исправља – кад оно, изађе још савршенији текст. „Реченица се мора правилно клесати, како то добар вајар ради са скулптуром, па језички гланцати, изнова...“ – тако до последњег издања није одустајао да ставља нову фину глазуру свом „чеду“ – уџбенику уставног права.

„Знате, уставно право није сувопарно ни дозлабога досадно као нека (ту је знао да значи управно право, које је такође предавао), а тај сок му даје политика која га освежава и жари“. Ипак, поред те несвакидашње љубави према уставном праву, силом прилика је развијао и симпатије према управном праву, којим се такође бавио пуном снагом. Исте године (1995), поред „Уставног права“, објавио је и уџбеник „Управно право“. Неподељено је уверење да је и сувопарну материју управног права успео да разигра својим питким и јасним начином изражавања. Нама, његовим асистентима, говорио је да је као професор уставног права пет година учио управно право само да би започео да га предаје.

Поред бројних правних посленика којима је предавао, професора Ратка Марковића памтиће и бројни студенти Полицијске академије, данас високи руководиоци у полицији. Најпре, професор је дао немерљив допринос оснивању Полицијске академије (1993), чији је био први председник Савета и Управног одбора. Полицијску академију сматрао је својом, решавао је све њене „порођајне муке“ на државној равни, почев од Закона о Полицијској академији па надаље. Заложиио је свој углед и ауторитет у развоју Академије, поред осталог и ангажовањем неколицине истакнутих професора правних факултета. Професор ће остати упамћен и по томе што се „изван академских конвенција“ готово родитељски брижно посвећивао студентима Полицијске академије, а многима од њих помагао је у решавању њихових „животних“ питања.

Неговао је особину, тако ретку у Срба, да своје узоре и пријатеље сачува од заборава. Приредио је књиге посвећене делима професора Милована Миловановића и Драгаша Денковића. Издваја се и по томе што је подједнако баштинио обе мисије које има факултетски наставник. Поред научно-истраживачког рада, он је са посебном преданошћу утицао на образовање људи који ће наставити да раде исти посао, искрено прижељкујући да ће бити надмашен. Сумњамо да постоји универзитетски професор који би се више могао похвалити својим живим делима – људима оспособљеним за самостални научни и педагошки рад. Премда је био врло строг приликом одабира својих доктораната, према садашњим мерилима тај број делује изразито скромно, нема професора који је оставио и приближно сличан број својих наследника на предметима које је предавао. До последњих дана свог живота он је брижно пратио наш рад не презајући од тога и да укаже на пропусте.

Ни професор није одолео да не изађе из академског мира (неко би рекао и учмалости), прихватајући се јавне функције. „Много сам научио у уставном суду од судија – правника практичара, њихово знање је у примени права незаменљиво“, говорио је, имајући у виду свој мандат судије Савезног уставног суда СФРЈ (1991-1992). У високу политику је ушао као потпредседник српске владе (1994-2000) на позив шефа Социјалистичке партије Србије (С. Милошевића). „Мене, сина официра краљеве војске, неке моје колеге називају „комуњаром“ и то исти они који су јурили на партијске састанке Савеза комуниста, остављајући ме самог. А самоћа је у младости тешка. На крају попустих, наговорише и мене, а они брже боље посташе модерни и демократе. Ја остадох социјалиста“.

Био је члан скупштинских комисија пре вишестраначја, посланик Скупштине СР Југославије, као потпредседник Владе Србије био је главни политички преговарач са косовскометохијским Албанцима 90-их година прошлог века, шеф државне делегације у Рамбујеу (1999) која је претходила НАТО

агресији, писац неких закона и три наша устава (Србије од 1990, Црне Горе од 1992, СРЈ од 1992). Његов ваљда највећи практични допринос уставном праву био је српски устав од 1990, један од наших „устава-узора“. Конципиран брзо (за неколико дана, у сопственом стану, уз кафу и сендвиче, са пријатељем и колегом Кутлешићем), овај устав је утврдио концепт организације власти који траје преко три деценије. То је већма оригиналан модел који је за нас одличан, али још увек непотпуно примењен и на махове, ал' почесто, злоупотређаван.

„Професоре, напишите како је то бивало у Рамбујеу кад су се правда и право повијали под политиком и булдожер дипломатијом..., нека остане, да знамо за убудуће...“ молили бисмо га, знајући да је правио белешке о учесницима и њиховом делању на тој конференцији. Нећкао се, али не потврђујући ни да не пише па, засад, остваросмо без таквог, злата вредног, сведочанства од руке оног који је то умео најбоље да срочи (или, можда, нисмо?). Квалитет и поштење његовог сведочанства већ су виђени у Хашком трибуналу (2005, 2007) где је бранио Србију и њене бивше председнике, по цену, испоставило се, сопственог здравља (од тада је почео побољевати).

Као што је по многим својим особинама био изван сваког калупа, тако је потпуно неуобичајено за данашње прилике, отишао у пензију премда на основу законских решења није морао. Иако се већина универзитетских професора грчевито бори да до крајњих граница исцрпи све законске могућности и што дуже остане за катедром, Ратко Марковић је на себи својствен начин достојанствено прихватио да је време за смену генерација. Био је непоколебљив у тој својој намери и на сваки покушај да му укажемо како нам је стало да што дуже и на такав начин, формално остане наш ослонац говорио је да има још много лепих књига које би да прочита, што раније није могао од савесног и одговорног обављања својих професорских обавеза. Држао се опомињуће мисли мудрог Хорација „испрегни старога“ да се треба повући на време, да те оно не би прегазило и осрамотило.

Но, пензионисање није значило и да ће пресакнути његова потреба за преданим научноистраживачким радом. Престрог према себи у свему, посебно објављивању написаног, као већ професор у пензији знао је да проведе по шест и више месеци сваког дана у Архиву Србије истражујући грађу за само једну енциклопедијску одредницу од свега неколико реченица. Пажљиво је бирао теме и оригинално их обрађивао, клонећи се компилација и скрибодманције.

Живот свих великана има смисла и због тога што после њих остају дела и ученици који дела памте и проносе. Ратко Марковић је један у плејади великана српског и југословенског правног и професорског олимпа, који се имао „рашта родити“. Остаће увек са нама у његовом свету уставног права, само сад на мало другачији начин.

У нашој међусобној комуникацији потпуно спонтано се уобичајило да је једино Ратко Марковић „професор“ кога у разговору нисмо морали да именујемо, подразумевајући се на кога се та титула односи. Тако ће и остати, јер то није звање које му је формално додељено, већ је то трон на коме је крунисан сопственим ауторитетом. За друге је он проф. др Ратко Марковић, а за нас „само“ Професор.